

УДК 338.439

Даценко Н.М., здобувач

Національний університет біоресурсів і природокористування України

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ ПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

У статті розглянуті особливості формування елементів інфраструктури регіонального продовольчого ринку. Запропоновані напрямки вдосконалення функціонування продовольчого ринку регіону.

Ключові слова: інфраструктура, біржа, регіональний продовольчий ринок, роздрібна торгівля.

Datsenko N.

MODERN BEING AND PROSPECTS OF FORMING OF INFRASTRUCTURE OF FOOD MARKET IN REGIONAL LEVEL

In the article the considered features of forming of elements of infrastructure of regional food market. Offered directions of perfection of functioning of food market of region.

Keywords: infrastructure, exchange, regional food market, retail business.

Даценко Н.Н.

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ ФОРМИРОВАНИЯ ИНФРАСТРУКТУРЫ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОГО РЫНКА НА РЕГИОНАЛЬНОМ УРОВНЕ

В статье рассмотрены особенности формирования элементов инфраструктуры регионального продовольственного рынка. Предложены направления совершенствования функционирования продовольственного рынка региона.

Ключевые слова: инфраструктура, биржа, региональный продовольственный рынок, розничная торговля.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Ефективність ринкової економіки безпосередньо залежить від інфраструктури ринку, яка повинна забезпечувати оптимальне поєднання інтересів

продавців і покупців. Будучи сполучною ланкою між виробником і споживачем, ринкова інфраструктура дає можливість виробникам реалізувати вироблену продукцію, а покупцям створити умови для придбання товару в необхідному асортименті та кількості. Посередницькі функції виконують не тільки різноманітні торговельні підприємства, але й допоміжні служби, що спеціалізуються на товарах, характері й обсязі торгових операцій [1].

Ринкова інфраструктура представляє собою сукупність об'єктів та інституційних структур, що забезпечують формування матеріальних, фінансових та інформаційних зв'язків між суб'єктами ринку. Ринкова інфраструктура об'єднує сфери виробництва, обігу та споживання в єдиний ланцюг, забезпечує прискорення обігу матеріальних, фінансових та інформаційних потоків в економіці, сприяє підвищенню ефективності суспільного розвитку [2].

Сучасна інфраструктура регіональних продовольчих ринків України перебуває поки що лише на стадії формування. Припинила існування централізована система заготівель сільськогосподарської продукції, ринкові умови потребують якісно нових підходів до розбудови інфраструктури. Актуальним завданням є формування та розвиток інфраструктури продовольчого ринку з урахуванням балансу інтересів усіх учасників процесу товаропросування агропродовольчої продукції.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Теоретичні аспекти формування і розвитку ринкової інфраструктури продовольчого ринку знайшли свої відображення у працях таких вчених: П.Т. Саблука, І.І. Лотоцького, О.В. Березіна, П.І. Гайдуцького, О.Д. Гудзинського, М.Й. Маліка.

Цілі статті. Метою статті є аналіз сучасного стану та розробка пропозицій щодо удосконалення інфраструктури регіонального продовольчого ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Інфраструктурне забезпечення регіонального ринку продовольства охоплює складну організаційно-економічну систему, основними елементами якої є галузі гуртової і роздрібною торгівлі, техніко-технологічного забезпечення, кредитування і страхування, інформаційного і правового обслуговування, що функціонують у соціально-економічному середовищі будь-якого регіону.

Суттєві особливості розвитку ринкової інфраструктури продовольчого ринку регіонального рівня впливають із сезонного

характеру виробництва продовольства. Зокрема, сезонність виробництва сільськогосподарської продукції призводить до нерівномірного навантаження на окремі елементи інфраструктури. Так, наприклад, заготівельні підприємства за короткий період часу

мають забезпечити закупівлю значних обсягів продукції рослинництва. Крім того, невідповідність у часі процесів виробництва і споживання продовольчої продукції обумовлює необхідність розвитку складського і холодильного господарства для зберігання великих партій агропродовольчої продукції.

Господарське значення елементів інфраструктури регіонального продовольчого ринку найкраще проявляється у функціях, які вони виконують, найважливішими з яких варто вважати:

- сприяння прискоренню руху сільськогосподарської і продовольчої продукції від товаровиробника до кінцевого споживача;

- встановлення кількісних пропорцій у структурі попиту і пропозиції продовольства;

- зниження рівня ризику у процесі укладання угод купівлі-продажу агропродовольчої продукції завдяки різним видам страхування, аудиторській діяльності, консалтинговим, сертифікаційним послугам тощо.

Важлива роль в організації продовольчого ринку належить біржам – інституціям ринкової інфраструктури, покликаним виконувати функцію генераторів ринкових цін, вважаємо за доцільне зазначити, що ринкова інфраструктура має генерувати цінові сигнали як результат взаємодії попиту і пропозиції. І чим точніше ціни відображатимуть взаємодію попиту і пропозиції, тим точнішими будуть управлінські рішення, які приймаються суб'єктами ринкових відносин.

У світовій практиці товарні біржі є класичною структурою узгодження попиту і пропозиції та визначення репрезентативних і реальних ринкових цін, навколо яких вибудовується переважна частка господарських взаємозв'язків.

Станом на 1 жовтня 2011р. в області здійснювали практичну діяльність 3 біржі, ними було проведено 19 торгів.

Для продажу на біржах було запропоновано товарів та послуг на 238,4 млн грн. За результатами біржових торгів укладено 2139 угод.

Таблиця 1

Кількість бірж в Україні (1992-2011рр.)

(на початок року)

	Всього зареєстровано	Універсальні	Товарні та товарно-сировинні	Агропромислові	Інші
1992	64	22	28	4	10
1995	77	23	24	8	22
1996	74	19	25	9	21
1997	167	46	54	23	44
1998	199	46	75	25	53
1999	273	62	111	29	71
2000	339	88	146	28	77
2001	359	97	157	31	74
2002	402	113	176	32	81
2003	432	118	201	31	82
2004	464	119	227	34	84
2005	439	115	244	30	50
2006	448	114	258	29	47
2007	461	114	272	30	45
2008	482	118	293	30	41
2009	484	103	318	26	37
2010	510	106	341	25	38
2011	537	106	368	25	38

¹ Без урахування фондових бірж та їх філій.

Біржовий обіг, який визначено в цінах, що склалися на момент укладання угод, на реалізовані товари (без податку на додану вартість), становив 225,9 млнгрн

Основними біржовими товарами у регіоні були продукція рослинництва, лісоматеріали, деревина та вироби з деревини.

Сучасний біржовий механізм має всебічно сприяти встановленню господарських зв'язків між виробниками та споживачами аграрної продукції; залучати до біржових торгів товарні партії сільгосппродукції, необхідні для забезпечення сільськогосподарських підприємств; створювати умови для укладання угод; формувати ринкові ціни на продукцію, які відбивають реальний рівень попиту та пропозиції.

Сфера діяльності товарної біржі, як правило, охоплює

міжрегіональний, національний і міжнародний ринки. У зв'язку з цим на регіональному рівні основну роль мають відігравати елементи інфраструктури нижчого рівня – агроторгові домів, оптові ринки, тощо.

Метою створення агроторгових домів є формування ринкового середовища, шляхом розвитку товарно-грошових відносин, більш вигідної реалізації виробленої продукції і поліпшення матеріально-технічного постачання агропромислових товаровиробників. Ці ринкові інституції функціонують, як правило, на районному чи регіональному рівні, виступаючи по суті проміжною ланкою між товаровиробником і системою аграрних бірж у процесах збуту виробленої продукції і матеріально-технічного постачання.

Роздрібна торгівля посідає важливе місце у сфері товарного обігу, вона впливає на обсяги і структуру товарної пропозиції на ринку продовольства, стабілізує його, а головне, забезпечує життєво важливі потреби людей у продуктах харчування. Масштабність торгівлі продтоварами забезпечується розгалуженою мережею об'єктів роздрібною торгівлі, серед яких є: і стаціонарні об'єкти (магазини), і нестационарні об'єкти (кіоски, палатки), і об'єкти ресторанного господарства (ресторани, кафе, бари, їдальні тощо), і ринки з продажу продовольства.

Основою для виробництва продовольства залишається сільськогосподарська галузь. Станом на 1 липня 2010 р. У сільському господарстві Чернігівської області налічувалося 1031 сільськогосподарських підприємства, з них фермерські господарства становили 472 (45,8%), господарські товариства – 304 (29,5%), приватні підприємства – 143 (13,9%), виробничі кооперативи – 40 (3,9%), підприємства інших форм господарювання – 63 (6,1%), незначна частка державних підприємств – 9 (0,8%)[3].

Зміни, що відбуваються у системі реалізації продукції сільськогосподарськими підприємствами Чернігівської області, характеризують дані таблиці 2.

У структурі збуту зернових культур частка реалізації переробним підприємствам у 1990 р. становила 73,4%, населенню – 24,8%, на ринку – 1,8%, у 2010 р. Відбулися суттєві зміни у каналах реалізації зернових культур, так переробним підприємствам продавали 2,8%, на ринку – 4,5%, населенню – 0,8%, за іншими каналами – 91,9%.

Змінилася структура реалізації олійних культур у 1990 р. Частка реалізації переробним підприємствам становила 100%, а у 2010 році

переробним підприємствам реалізовували 5,3%, на ринку – 3,0%, за іншими каналами – 91,7%.

Таблиця 2

Структура реалізації продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах

(відсотків до загального обсягу реалізації)

Види сільськогосподарської продукції	Роки					
	1990	2000	2005	2008	2009	2010
Переробним підприємствам						
Зернові культури	73,4	14,6	4,7	5,2	3,0	2,8
Олійні культури	100,0	2,5	4,3	5,1	7,8	5,3
Цукрові буряки	100,0	97,1	92,0	98,4	89,7	94,1
Картопля	83,9	46,3	0,4	1,1	4,4	19,8
Овочі	90,6	13,6	2,4	-	0,1	-
Плоди та ягоди	83,3	5,6	-	16,4	15,1	32,6
Худоба та птиця	97,1	45,7	64,8	69,3	58,5	58,0
Молоко та молочні продукти	99,3	91,9	95,3	98,8	98,8	98,2
Яйця	95,0	9,1	5,0	-	-	-
Вовна	100,0	9,0	88,2	100,0	92,9	64,3
На ринку						
Зернові культури	1,8	32,5	5,5	3,7	5,3	4,5
Олійні культури	-	47,8	3,9	5,5	3,1	3,0
Цукрові буряки	-	0,3	-	-	-	0,0
Картопля	10,3	29,4	31,4	33,7	32,3	20,3
Овочі	6,8	68,1	77,5	83,0	73,2	68,4
Плоди та ягоди	9,1	83,0	64,1	49,3	71,0	50,7
Худоба та птиця	0,7	26,6	13,9	11,6	14,4	14,2
Молоко та молочні продукти	0,2	3,2	1,5	0,3	0,2	0,4
Яйця	4,6	85,7	78,2	88,0	97,9	51,0

Продовження табл. 2

Вовна	-	73,0	-	-	-	-
Населенню						
Зернові культури	24,8	35,0	3,7	1,6	1,0	0,8

Олійні культури	-	18,7	0,0	0,0	0,1	-
Цукрові буряки	-	0,1	0,0	-	-	-
Картопля	5,8	7,4	2,7	0,7	0,5	0,8
Овочі	2,6	11,8	2,5	2,0	1,5	2,1
Плоди та ягоди	7,6	10,1	0,5	1,5	2,4	2,8
Худоба та птиця	2,2	22,8	7,8	4,2	3,7	3,4
Молоко та молочні продукти	0,5	3,5	0,8	0,2	0,3	0,2
Яйця	0,4	3,1	0,3	0,1	0,0	0,0
Вовна	-	3,4	-	-	-	-
За іншими каналами						
Зернові культури	-	17,9	86,1	89,5	90,7	91,9
Олійні культури	-	31,0	91,8	89,4	89,0	91,7
Цукрові буряки	-	2,5	8,0	1,6	10,3	5,9
Картопля	-	16,9	65,5	64,5	62,8	59,1
Овочі	-	6,5	17,6	15,0	25,2	29,5
Плоди та ягоди	-	1,3	35,4	32,8	11,5	13,9
Худоба та птиця	-	4,9	13,5	14,9	23,4	24,4
Молоко та молочні продукти	-	1,4	2,4	0,7	0,7	1,2
Яйця	-	2,1	16,5	11,9	2,1	49,0
Вовна	-	14,6	11,8	-	7,1	35,7

Висновки. Таким чином, інфраструктура продовольчого ринку є однією з основних передумов його стабільного функціонування. Розвиток інфраструктури є неможливим без підвищення ефективності діяльності окремих інфраструктурних елементів. Перспектива подальших наукових пошуків має бути спрямована на поглиблення досліджень окремих чинників впливу на формування інфраструктурного забезпечення продовольчих ринків на рівні окремого регіону.

1. Белявцев М.І. Оптові продовольчі ринки в комплексі інфраструктури товарного ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com.ua/marketing/optovi_prodoVOLchi_rinki_kompleksi_infrast_rukturi_tovarnogo_rinku
2. Белявцев М. І. Інфраструктура товарного ринку / М. І. Белявцев. – К.: Центр навч. літератури, 2005. – 416 с.
3. Статистичний щорічник Чернігівщина за 2010 рік / за ред. Д. І. Ашихміної. – Чернігів : головне управління статистики у Чернігівській області, 2011. – С. 113-114.